

LA MALALTIA, TERRITORI SOCIAL

JOSEP VIDAL BENEYTO

Moltes gràcies per aquestes paraules al president del Congrés, i sobretot moltes gràcies per aquesta invitació que em duu a una guerra que no és específicament la meua, vull dir la guerra de recuperar, d'ajudar a construir i a confirmar la dimensió catalana necessària en l'afirmació de l'entitat col·lectiva del poble valencià. Aquesta guerra, dic, no és la meua guerra específica perquè una persona que passa quatre dies a la setmana a París i tres a Madrid, difícilment pot estar en la lluita diària d'aquesta guerra.

Jo vull abans de res, abans de començar, demanar-vos perdó per les meues modalitats expressives, vull dir, jo parle no sé si un dialecte, una parla o una variant del català que és la que parlem a Carxaixent; no he tingut oportunitat de treballar tècnicament la nostra llengua, la poca que sé la vaig estudiar a la Universitat de Nàrbora, a Michigan, on hi ha un professor del literatura espanyola que era un català militant –estem parlant dels finals dels anys seixanta– i que s'esforçava perquè parlàssem català i que jo n'escriguera un poc, amb poc de profit per la meua part. En conseqüència, el meu dir expressiu està ple, ja ho notareu, no sols de variants fonètiques, sinó que té una pobresa, una exigüitat lèxica, sintàctica horribles, i a més i sobretot té una quotidianitat que en una funció científico-social és perillosíssima, perquè el poc que ens diferencia, a nosaltres que no estem a les ciències dures sinó en aquesta blanquíssima ciència que és la ciència social, almenys la propietat expressiva es un mitjà de defensar-nos de les confusions i de crear allò que nosaltres diem les ruptures epistemològiques.

Jo havia pensat de parlar-vos de la malaltia territorialo-social fent un recorregut sumari, però suficient, de les distintes perspectives que aquesta determinació temàtica comporta, però en tres quarts d'hora em va parèixer que fariem massa periodisme. En aqueix sentit he preferit reconduir la «malaltia territorialo-social», què és anunciada en el meu tema, a un conjunt més especificat i en el qual, encara que siga només en 45 o 50 minuts, podrem entrar un poc més en profunditat, i és el de l'estructura simbòlica determinativa d'una malaltia, com a mínim així es pot considerar, com és la toxicomania.

És evident que la malaltia és un fenomen individual quan que afecta una persona. (Perdoneu, diré ara ràpidament unes quantes obvietats, però unes obvietats necessàries per tal d'establir entre nosaltres un mínim d'intel·ligibilitat possible.) Diré per tant que la malaltia és un fenomen individual, com és absolutament obvi, però, que al mateix temps és una determinació conceptual, és a dir, és un objecte definit en funció d'unes ciències, les ciències de la vida i les ciències de la salut, per tant

com a comportament científic i pràctic és evident, em pareix evident, que és un comportament social.

Aquest és el primer aclariment que crec que calia fer. El segon, i supose que hi haurà un nivell de consens suficient com perquè no tinguem cap necessitat d'entrar-hi, és que tot comportament científic té una doble determinació social, una determinació endogènica i una determinació exogènica; vull dir que si agafem la biologia i veiem que en un moment donat la biologia és sobretot biologia molecular, i que en un altre moment i en un altre lloc és biologia del comportament, com està passant avui a molts llocs, als Estats Units, a França, etc., aquests processos científics tenen una doble determinació, una determinació societària global desagregable en microcontextos socials i una determinació endogènica pròpia del discórrer específic de la ciència, però que és també social, perquè la ciència com a pràctica té no sols uns continguts, sinó també uns conjunts de determinants socials. Per tant la dimensió social d'aquesta determinació conceptual, a la qual ens hem referit a propòsit de la malaltia, és tant exogènica com endogènica.

Després –i això també és molt important– com a tercer punt, tenim que la dimensió social de la malaltia s'exerceix sobre una estructura psicològica i un soma específic; d'aquí que siga un terreny privilegiat per a la interpretació dels components psíquics i sociològics, que és un dels punts més complexos que tenim avui en l'anàlisi de qualsevol tipus de realitat.

I un quart aclariment també essencial; aquest és més discutible, però jo crec que no té sentit discutir-lo ara d'entrada, és la convergència versus divergència del component psíquic i del component sociològic en les pautes heterònomes dels seus propis comportaments específics. Vull dir-hi que consideracions normatives de tipus cognitiu o de tipus axiològic, però pròpies del psicològic, no poden transposar-se legitimament al sociològic, sinó que caben dissonàncies tant pel que fa al normatiu cognitiu com al normatiu axiològic entre aquests dos camps diferencials: psíquic i social.

Veurem que aquest últim punt té unes conseqüències molt immediatament determinables. És evident que en 45-50 minuts no hem d'entrar en detall en un tema d'aquesta riquesa; en aquest sentit em limitaré a les coses que em pareguen més immediatament compartibles per vosaltres, centrant també la bibliografia. En això he procurat, entre els llibres que m'han servit de recolzament per a exemplificar el fil del discurs, referir-me a aquells traduïts en Espanya i inclús circulats entre aquelles persones interessades pel tema de la toxicomania.

Cal començar per dir que jo no sóc un especialista de la toxicomania en ningun sentit, no sóc tampoc específicament això que es diu un «sociòleg de la salut»; he dirigit i fet, això sí, un curs en companyia del Dr. Sarco, Director del Departament de Cardiologia del Clínic de Madrid, he fet un curs al seu servei sobre sociologia de la salut en les cardiopaties, la dimensió sociològica, la dimensió social de les cardiopaties, i després he dirigit una sèrie d'investigacions, concretament tres, sobre el problema de la toxicomania en determinats aspectes. Però les he dirigides il·legítimament, vull dir que he dirigit mal, que no he dirigit perquè he estat a París, a Madrid, a Florència, en molts llocs, però tan sols he contribuït al disseny de les investigacions i, després, una mica a la interpretació dels resultats. Allò que volia dir amb tot això és que hi ha un equip al Centre d'Anàlisi Social del qual sóc director en la Universitat Internacional Menéndez Pelayo, amb un equip de sociologia de la Salut que duu sobretot un company que li diuen Ricard Usieto, el qual, efectivament, està treballant en l'anàlisi completa de les Comunitats Autònòmiques –ja ho ha fet en dues– del problema de les toxicomanies.

Bé, distingiré inicialment en la problemàtica de l'estructura simbòlica de les toxicomanies entre tres grans models per a simplificar; un, que jo en dic el de l'estructura ideològica de negativació endògica, el de l'estructura ideològica de positivació endògica i el de l'estructura ideològica instrumental. Em perdonarau que haja triat en cadascun d'aquests casos allò que pareixia menys habitual i també allò més directament assequible.

Com a exemple de l'estructura ideològica negativadora hi ha un llibre fet des de l'esquerra, des de l'esquerra radical, publicat a Espanya l'any 77; a França el va publicar una de les editores dels llibertaris francesos, on ha publicat Semprun. Us donaré només ràpidament, a fi de simplificar, algunes cites que són expressió del següent: hi ha autors per als quals les toxicomanies són exclusivament vehicles i instruments, inevitablement vehicles i instruments de la desmobilització ciutadana, de la sublimació i per tant, de la imposibilitat de la revolució i, en definitiva, de la confirmació de la dominació dels que dominen. És un atac directe a la classe mèdica perquè hi ha tota la primera part, com recordaran aquells que l'han llegida, dedicada a combatre la medicina, la pràctica actual de la medicina, etc. L'estructura dominant del llibre és la de dir que bé, que els fàrmacs són el cavall de Troia a través del qual s'efectua aquesta espècie de generalització en l'ús de la droga i per tant d'eliminació de la possibilitat de la revolució, però tal vegada la lectura de només dos paràgrafs ho deixarà més clar –vosaltres em perdonareu, ho tinc en castellà– ho llegiré en castellà i anirem més a pressa.

Un tercio de nuestros contemporáneos viven bajo el dominio total de los psicótrópos medicamentos.

En un altre lloc:

Todas las drogas legales se producen para normalizar a la población, excitar para normalizar a la población de un lado y para excitar la laboriosidad de los inhibidores por otra. Son drogas dirigidas a los normosociales, los pseudomarginados se administran sus propios consuelos, es decir, las drogas ilegales; a éstos propongo que los llamemos los normomarginados. Normosociales y normomarginados constituyen pues la normalización total de la sociedad.

I en un altre lloc diu:

En realidad la legalización de las drogas ilegales sirve para impulsar el consumo generalizado de los psicótrópos.

O siga, que allò que diu és que tota la feina que es fa a base de les drogues il·legals no té com a objectiu fonamental més que impulsar el consum generalitzat dels psicòtrops.

La droga es un arma de paz social usada como una pretendida terapéutica humana, pero el verdadero uso que de ella se hace es la prevención y desviación de las revoluciones, quien dice drogadicción dice imposibilidad de cualquier tipo de revolución.

Deixem aquest punt, és a dir la ideologia negativadora endògena. Entrem en el segon, ideologia positivadora endògena. Hi ha molts representants d'aquesta ideologia positivadora endògena, jo crec que tal vegada el més directe siga també referir-

se a un llibre publicat a Tolosa del Llenguadoc l'any 1974 sobre la persona tòxicomana, que ha circulat a Espanya traduït per l'editorial Herder l'any 77.

La posició de l'autor és molt simple, és a dir: la droga és una solució, en ella mateixa la droga és una solució. Pot tenir efectes perversos, però no té per què tenir-los, com qualsevol tipus de comportament humà que tinga a veure en recolzaments que no siguin un mateix. Que la droga tinga efectes perversos possibles no invalida el fet que la droga globalment considerada és positiva. Em referiré només a unes poquíssimes cites d'aquest llibre:

No hay que olvidar –i així conclou– que la droga es para nosotros un problema, para millones de jóvenes una solución.

La virtualitat capital que atribueix l'autor a la droga és l'agressivitat, és a dir, per a ell la droga és l'únic mitjà del qual disposem avui per resoldre el problema de la violència que caracteritza la societat contemporània, i per demostrar-nos que això construeix una tipologia, cal dir que molt elemental, en la qual per una part hi ha variables sociològiques i per una altra part variables psicològiques. Les variables sociològiques depenen del fet que la droga es prenga en grups o en solitari, etc. No tindria sentit fer una tipologia que ens duria massa lluny, perquè vull anar molt ràpid en aquests punts: vull insistir que, per a ell, la condició positivament endògena, allò endògenament positiu de la droga, està en el fet que per una part ens ajuda a resoldre tots els processos de convulsió violents propis de la societat actual, i per altra part ens empena, ens ajuda a la recuperació del jo autèntic, clarificant-lo de totes les adherències socials, sobretot d'origen institucional, degenerat, etc.

Ens dona dos exemples en dues personalitats que construeix a base d'aquesta tipologia. Creuant la dimensió psíquica i la dimensió social construeix uns tipus: 01, 02, 03, etc. i al final acaba posant dos tipus diriem culminants com a tipus psicossocials, que seria el hippie i un altre que seria el ionqui. El hippie en el qual la resolució de la violència es fa per mitjà de la destrucció d'un mateix, és a dir, l'un sublima la violència en amor i el ionqui inclou la violència dirigint-la contra ell mateix. Són dos casos específicament clars de consideració endògena, en un cas positiu i en un altre negatiu.

Dins de l'estructura ideològica, passem ara al tercer punt instrumental en el qual es tracta de mostrar que les drogues en elles mateixes no són ni bones ni dolentes, que tot depèn de l'ús al qual les dediquem. Realment en això la bibliografia és abundantíssima, encara que jo em referesc a quatre obres fonamentals, totes elles traduïdes al castellà i crec que alguna al català, que segurament tots vosaltres coneixeu.

Bé, situats ja en la consideració instrumental de la droga, en l'estructura ideològica instrumental de la droga, ara allò que m'interessa és la consideració avui a Espanya –i vostès em perdonaran que no em referisca directament als Països Catalans, sinó a la totalitat de l'Estat espanyol– al nivell simbòlic respecte de les toxico-manies. Indubtablement és això que estic dient l'estructura ideològica instrumental. Jo pense, i a la fi pense ja haver-ho provat, que en un camp tan completament divers d'aquest que estem parlant com és el de la comunicació, avui no hi ha opinió pública. Avui hi ha espais públics dominants, i avui hi ha un públic al qual es pregunten de manera tancada determinades coses, de tal manera que la resposta estiga sempre o quasi sempre inclosa en la pregunta, i això és el que es diu opinió pública, això són les contestacions d'un públic d'enquestes a unes enquestes tancades. Bé, no havent opinió pública, el que sí que hi ha avui, a tot arreu, a Espanya també, són uns espais públics dominants, i jo crec i propose que cal distingir entre dos tipus d'es-

país públics: l'espai públic de masses que seria la televisió, i l'espai públic minoritari, elitista o de referència dominant, com és la meua titulació, que serien allò que jo en dic els periòdics de referència dominant, que a nivell de tot l'estat és indubtablement el periòdic *El País*; evidentment Catalunya és un fenomen particular, com ho és el País Basc; Galícia ja ho és menys, però inclús ho és d'alguna mena. *El País* és indubtablement el periòdic de referència dominant, i en conseqüència l'espai públic de referència dominant a nivell de comunicació escrita.

Bè, jo, el que he fet, destinat a aquesta intervenció d'avui, és un estudi del tractament que *El País* ha fet d'aquest tema. Açò és una cadena postrativa, o com a mínim té la pretensió d'ésser-ho si efectivament els núclis teòrics fonamentals i l'estructura simbòlica dominant es produeixen en aquests espais públics de referència dominant com són a França *Le Monde*; a Estats Units *New York Times* i *Washington Post*, a Suècia *Svenska*, *Dack blader*, i *Dager nigita*, a Suïssa *Journal de Gèneve*, a Itàlia *La Repubblica* i *Corriere della Sera*, etc. No hi ha dubte que si aquests són els espais de referència dominant, l'estructura simbòlica presentada en aquests espais és l'estructura simbòlica dominant; per tant, el que faré ara molt ràpidament és intentar presentar quina és l'estructura simbòlica dominant presentada al periòdic *El País* referent a les toxicomanies.

He començat per dir ja abans què era l'estructura ideològica instrumental, vull dir que es tracta de presentar la droga com un instrument que segons l'ús pot ésser positiu o negatiu en els seus efectes. Evidentment aquesta estructura simbòlica és una estructura simbòlica divergent, dissonant de l'estructura simbòlica que existeix en l'estat en el moment en què intervé el periòdic *El País* presentant aquesta nova versió. No hi ha dubte que l'estructura simbòlica dominant, a part de la del periòdic, és la negativa i les enquestes i els estudis que s'han fet sobre toxicomanies, inclús sobre alcoholisme, etc. Fins al 76 ho proven amplíssimament, és més, segurament que a nivell d'opinió, avui, el resultat serà també divergent d'aquell presentat en el periòdic *El País*. Per tant, del primer que es tracta és de desqualificar, desmuntar, desorganitzar l'estructura dominant que ja existeix, és a dir, la negativa.

La primera operació és la trivialització i la desqualificació del terme, i en aquest sentit hi ha un article d'un intel·lectual espanyol sobre la invenció del drogaddicte. És a dir, s'inventa el contingut i es desqualifica el terme, aleshores, la trivialització del terme «drogaddicte» es fa per mitjà d'allò que jo dic la «trivialització polisèmica». Diuen els autors:

Todos somos drogadictos porque ¿quién no toma café, té, alcohol, tabaco? Los médicos más serios dudan de que se pueda hablar realmente de adicción fisiológica en el problema de las drogas.

Trivialització per polisèmia, per tant. També trivialització de la pràctica:

Tomar unas copas o pincharse de cuando en cuando, en definitiva.

Després, el conferiment de la condició instrumental de la droga requereix la neutralització de la dimensió negativa de manera específica, i això cal dir-ho i repetir-ho. Diu un altre autor:

No sé si pincharse de vez en cuando mejora a nadie, admito que alguna vez la salud pueda resentirse, indudablemente no siempre.

En un altre moment:

Hace falta mucha química para convertir en piltrafa a quien no tiene vocación. Al que toma drogas prohibidas a veces le sienta mal y a veces le sienta bien, a unos los esclaviza y otros se quedan tan contentos.

Etcètera, Etcètera. És a dir, que tot depèn de l'ús que es fa del punxar-se, tot depèn de qui és la persona i l'ús que es fa de la punxada. Ara bé, no és fàcil procedir a una exculpació d'una cosa que està tan generalitzadament condemnada, és més, l'exculpació de la consideració negativa que té avui la droga exigeix la inculpció d'algú i llavors el centre més corrent, més comú d'inculpació, sempre dins dels col·laboradors de *El País* o dels editorials, és la societat, i es diu:

¿Será la sociedad, que es indudablemente la culpable, la que se atreve a culparlos?

i en un altre moment:

La sociedad es quien los mata, no la droga.

Però de totes menes no és en el periòdic *El País* la societat el centre fonamental d'imputació de la culpabilitat, sinó l'estructura oficial del poder, és a dir, concretament el prohibidor, i en aqueix sentit s'escriu:

Sus perseguidores y denunciadores oficiales son a fin de cuentas los menos interesados en que acabe nunca y quizá habría que añadir, los más interesados en que continúe por mucho tiempo.

Ara bé, tota inculpció necessita estar fonamentada, i aquesta també ho està. Diu un altre autor:

La extraordinaria utilidad que para el control social tiene la existencia de la red mafiosa o policial en torno a los estupefacientes, pues contribuye al reforzamiento directo de la estructura de poder, y por otra parte la invención científico-mítico-penal del drogadicto como chivo expiatorio post-moderno.

Com l'exculpació no s'acaba mai en ella mateixa, és quasi sempre una dimensió positivadora, i la dimensió positivadora apareix amb moltíssima freqüència en el periòdic, he arreglat així unes quantes cites:

Los valores de nuestra civilización los inventaron unos piratas del Mediterráneo cuyos ritos más sagrados de inmortalidad se iniciaban bebiendo un secreto brebaje alucinatorio.

En un altre moment es diu:

Drogas que se toman por gusto, drogas que hacen bien, drogas con las que se disfruta más o mejor.

Una altra cita:

Numerosísimos líderes políticos, grandes capitanes de industria, artistas, profesores de universidad y, por supuesto, policías, médicos y magistrados toman habitualmente cocaína o heroína.

Jo crec que no té sentit llegir més cites. El que crec important, bàsicament, és que la lluita contra la prohibició, i defensa de la deslliuració és la base de l'estructura mostrativa. Per què?, perquè l'única possibilitat de normalitzar-ne l'ús, i per tant de retre-li la seua capacitat positiva, és la llibertat de l'ús, és la llibertat del mercat, i això és molt normal perquè el fet del mercat, el centre dels processos socials i econòmics actuals està en la base de la regulació harmònica del neo-liberalisme que avui és el suport màxim de l'estructura ideològica dominant als mitjans intel·lectuals de tots els països de la Mediterrània.

Els dos nuclis bàsics d'aquesta posició, del neoliberalisme extrem –i en França tenim exemples múltiples i cada vegada més abundants i del màxim nivell (Fucoup, Deleusse, Gaterie, Bodrien, Lyotart), és a dir, la immensa majoria de la gran intel·lectualitat francesa–, que tota ha estat en l'esquerra radical com vosaltres sabeu–, està avui en posició explícitament o implícitament coincident amb el que jo dic «neoliberalisme extrem» o «neoliberalisme radical», i els dos nuclis fonamentals d'aquesta exposició són per una part l'autonomització total de l'individu, i per l'altra l'absolutització del principi eudemònic, és a dir, només el principi eudemònic fa possible que el geni aplique el compliment de la seua genialitat i que individus corrents que som els altres puguem almenys realitzar les possibilitats que duem dins.

Aquesta primera afirmació, què és l'afirmació central, té com a correlat que és conseqüència i al mateix temps premissa, que no cal acceptar ninguna norma heterònoma, en especial si és d'origen estatal, perquè tota norma heterònoma és per definició pertorbadora; s'entén que per definició del principi de l'autonomia total i de l'eudemonia.

L'exemple que més ràpidament s'exhibeix en aquest sentit és aquell de la prohibició alcohòlica nord-americana. Supose que heu llegit que l'economista fundador i líder de l'escola de Chicago, Freedman, ha demanat reiteradament i repetidament la legalització de tot tipus de droga als Estats Units en virtut del principi de la força reguladora del mercat i de la força de l'harmonia inscrita en la realitat mateixa del mercat. Un dels grans arguments de Freedman, i que aquest comparteix amb la major part dels nostres intel·lectuals actuals que escriuen a *El País*, és l'argument de la prohibició a un doble nivell, a un nivell psicològic i a un nivell sociològic.

A nivell psicològic diguem que totes les conductes repressives, i per tant totes les normes prohibitives, indueixen, exciten la transgressió. Per tant, si llevem la prohibició, llevarem l'al·licient i a la fi desmuntarem una de les forces supletòries que li donem a la droga amb la prohibició. Aquest és l'argument psicològic. Aquest argument psicològic tractat sociològicament és fals. La consideració sociològica d'aquest argument psicològic demostra la seua absoluta falsedat en el món, pel bé i pel mal. Els individus que se senten excitats pel risc, pel perill, per la transgressió, són sempre minoria, i pel contrari, els efectes dissuasoris de la por i del risc són estadísticament molt superiors als efectes incitatoris. En conseqüència, aqueix argument psicològic, que a nivell de minories elitistes o d'individus excepcionals pot ser veritat, és fals.

L'altre argument, l'argument sociològic, està estructurat en la consideració del poder, és a dir, no hi ha dubte que com més coses prohibides hi ha en una societat, més necessitat hi ha d'una estructura policial per fer respectar les prohibicions. Per tant, llevar unes quantes prohibicions és, en principi, disminuir la necessitat de reforçament de l'aparell policial. Això, dit així, indubtablement és veritat, però el que veiem en la història social és que sempre hi ha coses que prohibir i que a mesura que van permetent-se o que van desprohibint-se determinades coses, n'hi ha d'altres que cal

prohibir. Doncs, el fet que es desprohibis la droga no vol dir que desapareixeria la mafia, ni que la policia tindria menys connexions amb els mitjans mafiosos, etc., com és un dels arguments exhibits per Freedman i per altres companys dels qui escriuen a *El País*. És més, jo crec que és necessari desmitificar els efectes positius sobre l'ús i consum d'alcohol en la legalitat. Hi ha un estudi fet que mostra que les conseqüències negatives de la legalització de l'alcohol són molt superiors a aquells de la prohibició. L'any 80 teniem a Espanya ja cap a tres milions d'alcohòlics oficials, 8.000 morts anuals en connexió directa amb l'alcohol, i cap a 36.000 o 38.000 accidents de carretera causats directament per l'alcohol. Més de 160.000 accidents de treball causats per l'alcohol i vora nou cents milions de jornades de treball perdudes. És indubtable que els efectes socials negatius de la legalització de l'alcohol a Espanya són molt superiors a allò que serien avui si operàssem una extrapolació, inclús encara que fóra lineal, dels efectes perversos al moment de la prohibició.

Vegem de tenir unes quantes idees clares respecte a un tema tan complex. Crec que els temes complexos són molt importants avui, perquè efectivament si alguna conquesta definitiva tenim, és a dir, si alguna cosa tenim a deixar als nostres fills per al segle XXI, és el descobriment de la complexitat, adonar-se que la veritat és complexa i que per tant les solucions dicotòmiques, les solucions que podriem dir de computador, el si o el no, el blanc o el negre, no funcionen. Jo crec que en el problema de les toxicomanies és fonamental insistir en tres factors: el tipus de droga i la qualitat intrínseca d'aquesta, la dosi i, després, el conjunt que representen l'estructura psicològica del subjecte, les expectatives del subjecte i el context en el qual realitza l'experiència. Crec que això és absolutament capital, i com normalment tots ens hem emborratxat i tots tenim alguna experiència d'alguna borratxera, pensem només per un moment en les tres modalitats contextualitzadores tan diferents com són l'agradable sarau dels amics, o inclús familiars, etc.; per tant la beguda o la borratxera com a fet social estimulants global, la borratxera de «llit rodó» i després ja la borratxera per oblidar, la borratxera en solitari, la borratxera doncs perquè se li ha mort, a un, la dona, o per la raó que siga. Vull dir: aquests tres tipus de context d'ús representen una tipologia absolutament quotidiana i elemental, me'n perdonareu l'elementalitat. Però demostren que la modalitat del context en relació a la modalitat de les expectatives i en la condició de l'estructura psicològica del subjecte són absolutament essencials. Crec que és molt important que tinguem això present, perquè tan sols així cap arribar a algun tipus de consideració aclaridora. Jo crec que un altre punt en el qual potser coincidirem és que la relació que avui tenim amb les toxicomanies és una relació particularment impertinent, vull dir, que la relació que tenim amb les toxicomanies és una relació reactiva i institucional, quan sabem que per definició el toxicòman té una al·lèrgia especial a la institució. Seria una cosa útil que intentàssem fer un estudi comparatiu, de conjunt que es diu, una anàlisi de tots els estudis de camp que tenim fets ja de comportaments toxicòmans en tot l'Estat espanyol, i crec que en tenim ja quasi una quarantena. Així provariem que no és possible incidir positivament en l'estructura del comportament del toxicòman des de supòsits institucionals. L'única incidència que es té és des dels supòsits institucionals; fixem-nos que, per exemple, al periòdic *El País* les úniques notes crítiques de la toxicomania venen, o de lectors, o bé d'un article que ha aparegut darrerament d'un fiscal especial nomenat que li diuen Villarejo i que reaccionava contra un article que jo he utilitzat en part aquí, entre altres coses perquè l'afectava directament. O siga que l'única reacció ha estat la de la institució i, a més, de la institució juridico-política, car l'atònia general ciutadana és extraordinària.

Tots els que tracten amb toxicòmans saben molt més que jo que la posició és sempre la mateixa. Sigui la droga que sigui, l'alcohol per exemple, quan el toxicòman se sent ja qualificat com a tal, la seua reacció no pot ser més que la d'assumir aquesta condició i la de radicalitzar-la per tal d'ésser alguna cosa, com a mínim ésser borratxo, ésser alcohòlic, ésser heroïnòman fins al final. En aquest comportament hi ha una doble tendència, la tendència a la realització culminant del destí social que a cadascú han donat; ja que sóc un cocaïnòman, un heroïnòman, vaig a ésser-ho extraordinàriament, i al mateix temps està la sensació de pagar a la societat destruint un destí social que és l'únic possible per a mi.

Tots els estudis que hi ha ens proven que no cap més que aquesta reacció sempre que no trenquem la categoria de toxicòman a l'interior mateix del toxicòman, cosa que evidentment no es pot fer per definició des de les institucions. Cal buscar altres tipus d'intervenció que siguin intervencions no institucionals, la qual cosa, des del punt de vista de la medicina, és un problema molt greu, però és un problema que està ja aquí i que no es pot ocultar.

Anant encara un pas més avant, jo diria que evidentment la desmitificació negativa de la droga és un element necessari. No estic fent ara judicis de valors sinó començant a sentar pautes possibles d'intervenció. Per exemple, la paraula droga pot ésser una paraula que tinga una tal càrrega negativa que la seua substitució sigui una cosa necessària, inclús urgent i imperativa, per tant hauriem de pensar com poder dir-ho a la gent que pren drogues.

El segon punt seria la diversificació especificada de les distintes drogues. Crec que és capital distingir entre drogues i drogues. Això no és tornar una vegada més a la distinció entre drogues pesades i lleugeres a nivell ideològic, perquè a nivell ideològic hem vist que l'estructura ideològica del neoliberalisme radical no fa distincions entre unes i altres; és el mateix el te o el cafè que l'heroïna. Però a nivell de l'enfrontament del tractament de la problemàtica de la toxicomania crec que és capital distingir entre unes drogues i altres i després no operar transvassaments absolutament il·legítics. No pense, com aquests companys francesos Jules Henry o Leon Leget que hem llegit al principi, que els psicòtrops siguin la causa de tots els mals al món de la toxicomania, però quin dubte cap que són drogues, i quin dubte cap que tenen una part molt important de responsabilitat. En conseqüència, deixar de parlar de drogues legals i drogues il·legals em pareix molt important, així com fer un tractament diversificat de cada una de les drogues.

Aquest tractament no es pot fer més que per informació educativa. El problema és com fer una informació educativa de masses que no sigui de masses en una societat de masses. A Catalunya hi ha hagut uns programes fets per una empresa de publicitat a la televisió, etc., que jo he vist i que no em pareixen mal des d'una perspectiva de dissuasió de masses, però s'ha fet sempre pensant en una dimensió: de la por, la dimensió del risc. Crec que no és aquest l'únic camí i que, en tot cas, jo no faria que aquest fos el camí privilegiat. És a dir, jo pense que el camí privilegiat en la problemàtica del tractament és el camí de les relacions educatives interpersonalitzades al màxim i localitzades en els àmbits específics d'allò que vosaltres diríeu mèdicament la «població de risc», i sabem ja molt clarament quines són les poblacions de més risc. En això sí que tenim ja una concordança. Fins ara hem estat ja treballant en nou enquestes, en nou estudis, quatre a nivell estatal i tres a nivell d'autonomies, i la convergència hi és molt gran. En quin sentit? En el sentit que sabem que, per exemple, és capital la consideració positiva de la droga en el sentit que es pren sobretot com a porta d'accés a noves experiències, o per passar-ho millor. Així, la con-

sideració positivadora de la droga és majoritària, és a dir, el 36,5 és la mitjana que hem trobat en general en aquests setze estudis. Per altra part és evident que afecta a una població específica: la situada entre els 17 i els 30 anys, i sobretot de mitjans urbans i particularment de famílies d'indiferència religiosa i sobretot de famílies de tendència política esquerrana i amb pares d'educació superior. Aquí n'hi ha una població de risc específica en la qual no cap ningun dubte que això que estem anomenant l'estructura simbòlica de legitimació positiva és un factor de possibilitació real. Vull dir que una acció encaminada específicament a la població de més alt risc, feta evidentment no en la televisió de manera primària, feta evidentment no pels pares que la poden fer, perquè els estudis també mostren que la incidència dels pares i dels mitjans familiars també hi és mínima, sinó en el medi dels amics i en això que deuriem dir els «grups socials primaris de base» en els quals estan inserits aquests grups d'alt risc, és allò que tindria una major productivitat.

Com instrumentar políticament això? Quina voluntat col·lectiva posar al servei d'aquesta pauta? Això sí que és un problema que escapa a les meues possibilitats, no sé si de reflexió, però en qualsevol cas d'acció.

Moltes gràcies.